

# Špecifický znak ľudskosti

**My** ľudia, sme od seba odlišnejší než ktorékoľvek iné živočíchy toho istého druhu. Každý sme osobou, niekto osobnosťou, sme vyhranení, s vlastnou stupnicou hodnôt, s vlastnými názormi, s vlastným politickým, sociálnym a iným zaradením. A každý si na mnohom z toho zakladáme. Tak aj na svojich pravdách a činoch. Sú to naše pravdy a naše správne činy a máme silný sklon pokladať ich za jediné pravdy a za jediné správne činy vôbec.

Človek musí mať svoje pravdy a svoje správnosti, inak by v živote neobstál. Lahko si však domyslíme, kam by to viedlo, keby každý začal nasilu presadzovať svoje stanoviská. Došlo by k vojne všetkých proti všetkým.

Našťastie, život nám ponúka aj možnosť správať sa inak. Na určitom stupni vzdelanostnej úrovne si vieme predstaviť, že pravdy toho druhého, ktorý je stavaný čiastočne inak a žije v iných podmienkach než my, môžu mať tiež svoje opodstatnenie. Jedným z najväčších a najškodlivejších životných predsudkov je, že pravda je len jedna, že ju mám práve ja alebo skupina, ku ktorej patrí, a že ostatní sa mýlia. Pritom právd o tej istej veci môže byť veľa. Vidíme to v dennom živote, v náboženstve, v umení, vede, filozofii, v celej kultúre, kde sa to priam hemží rôznymi názormi a rôznymi argumentmi pre ne. Nie sú všetky pomýlené.

Rešpektovanie faktu, že každý môže mať svoju pravdu a že má na ňu právo, je najschodnejšia cesta k druhému človeku. Prirodzene, tým sa celá problematika len začína. Zase by sme ďaleko nedospeli, keby sa každý riadil iba svojimi názormi. Potrebujeme byť v čomsi aj zajedno. Rieši sa to diskusiou, moderne povedané, tolerantným postojom. Tolerancia neznamená mlčať tam, kde s druhým nesúhlasím. Človek nevie mlčať, jeho potreba zastávať svoju pravdu sa ozýva v totalite i v demokracii, vo väzení i na slobode. Ibaže,

*Láska je umění, stejně jako jím je život sám; chceme-li se naučit milovat, musíme postupovat stejně, jako když se chceme vzdělat v kterémkoli oboru, třeba v hudbě, malířství, tesařství, medicíně či inženýrství.*

*Aby se někdo stal mistrem kteréhokoli oboru – jeho zvládnutí musí být pro člověka věcí nejdůležitější důležitosti: nic na světě pro něj nesmí být důležitější než jeho umění. To platí také o lásce. A v tom je snad odpověď na otázku, proč se lidé našeho kulturního okruhu tak zřídka pokoušejí naučit se tomuto umění, i přes své zjevné neúspěchy v něm; přes hlubokou touhu po lásce se téměř všechno ostatní považuje za důležitější, než je ona: úspěch, prestiž, peníze, moc – skoro všechna naše energie se spotřebuje na to, abychom se naučili, jak dosáhnout těchto cílů, a téměř žádná se nevyznačuje na to, abychom se naučili milovat.*

*Znalost, která je složkou lásky, je možná jen tehdy, když mohu překročit péči o sebe samého a vidět druhého člověka z jeho vlastního hlediska. Mohu například vědět, že člověk je pohněvaný, i když to otevřeně neprojevuje; ale mohu jej znát ještě hlouběji, a pak vím, že je úzkostlivý a ustaraný, že se cítí osamělý a má pocit viny. Ví, že jeho hněv je jen projevem něčeho hlubšího, vidím, že cítí úzkost a rozpaky, že spíš trpí, než se hněvá.*

*Schopnost myslit objektivně je rozum; citové ladění, které stojí za rozumem, je pokora. Být objektivní, používat svého rozumu, to je možné jen tehdy, když člověk dospěje k pokoře, když se zbaví snů o vševědoucečnosti a všemohoucnosti, které má dítě.*

## TEODOR MÜNZ

ak som tolerantný, nezatnem päť a neudriem, ale diskutujem, presviedčam. Človek je aj ohybný tvor. Má síce svoje skúsenosti a na nich vybudované pravdy, ale vie sa vžiť aj do stanoviska druhých ľudí, dať sa nimi presvedčiť, prípadne presvedčiť ich samých, prijať ich pravdy, alebo nájsť s nimi ďalšie riešenie. Tak sa ľudia stretávajú, nachádzajú si cestu k sebe. rozumejú si.

## FORMY NETOLERANCIE

Určitý svár medzi ľuďmi, určitá rôznosť ich názorov teda pretrváva. pokračuje a musí pokračovať, keď máme dobrú vôľu. Každý je omylný a kritizovateľný. Kritika je potrebná, cibrí názory a posúva vývoj. Ide však o to, aby sa nepremenila na kritiku pástou. Rešpektovanie toho druhého do istej miery aj praktické znášanie inakosti konania toho druhého, hoci mu nerozumiem, hoci s ním nesúhlasím a hoci mám nad ním aj moc. Je to sebazapieranie, niekedy až obeť. Tolerovať znamená aj trpieť; trpieť toho druhého, trpieť pod náporom jeho inakosti. Ale vypláca sa.

V Európe zdôrazňovalo potrebu tolerancie najmä osvietenstvo v 17. a 18. storočí, keď videlo, aké hrôzy spôsobil prvý novoveký masový výbuch netolerancie: náboženské prenasledovanie, ktoré vyvrcholilo tridsaťročnou vojnou. Bola to predzvesť dvoch svetových vojen v našom storočí, zapríčinených ďalšími formami netolerancie: nacionalizmom a rasizmom. Volanie po tolerancii sa koncom 18. a začiatkom 19. storočia intenzívne ozývalo aj u nás, keď naši osvietenci, ako Ondrej Plachý, Samuel Tešedík a iní z vďačnosti za Tolerančný patent, vydaný panovníkom Jozefom II., volali po náboženskej a národnostnej znášanlivosti. Lenže, kde sa začína a kde sa končí tolerancia? Mám byť tolerantný aj k tomu, kto tolerantný nie je a nechce byť?

Mám sa dať od samej tolerancie pohltiť netoleranciou?

## NESIAHAŤ PO NÁSILÍ

Tieto otázky sú celkom namieste, žiaľ. odpoveď na ne je ťažká a nejed-



Teodor Münz

Foto: PAVEL KASTIL

nozračná. Riešenie hľadá človek nie stá, ale tisíročia. Tolerancia nie je totiž vedecký, ale mravný pojem. Nestretávame sa s ňou síce ani v náboženskom Desatore, ani v Ježišových príkazoch, dá sa však z nich odvodiť, napríklad z príkazu lásky k bližnému ako k sebe samému, alebo z príkazu nerobiť iným to, čo nechceme, aby oni robili nám. Toleranciu nosíme, ako celú svoju mravnosť, takpovediac len v duši a v srdci, kam miery a váhy nesiahajú. Preto ju nemožno ani presne vymedziť, povedať: odtiaľ – potiaľ. Je to tak skoro so všetkými mravnými pojmami. Vieme azda, odkiaľ pokiaľ máme niekoho milovať, aby sme neškodili jemu ani sebe? Pokiaľ nemáme odporovať zlému, ktoré sa môže nahromadiť a pohltiť nás? To presne nevieme, lebo objektívnych meradiel niet. Rozhodnutie závisí len

od nás, od uváženia jednotlivcov, skupín. No ani vtedy, keď ten druhý hranicu našej alebo spoločenskej únosnosti prekročí, nemali by sme siahať po násilí, ale brániť sa napríklad zákonom. Zákon v demokratickej spoločnosti síce rešpektovanie bližného nenariaďuje, ale ho predpokladá a trestá činy, ktoré ho porušujú. Nik mi tu napríklad nemôže odňať slobodu slova len preto, lebo so mnou nesúhlasí. Žiaľ, táto sloboda sa zneužíva aj na agresívne prejavy, a tu je často už aj zákon na pochybách. A stáva sa, že pri veľkých spoločenských prevratoch musíme byť jednoznačne netolerantní, aby sme mohli byť neskôr tolerantní.

□□□

Ale napriek tomu, že nevieme určiť hranice tolerancie, vieme, že je potrebná; v celom našom živote a nielen v politickom, kde sa po nej volá najviac. Napríklad v rodinnom. Koľkokrát si myslím, že tu, kde ma nikto zvonku nevidí, si môžem dovoliť nerešpektovať vôľu svojich najbližších, a to len preto, lebo som hlava rodiny, lebo som telesne najsilnejší, lebo sa ktosi dotkol mojej samofúbnosti a podobne. No už aj tu vyskakujú problémy: Pokiaľ mám byť tolerantný voči svojim deťom, ktoré vychovávam?

Tolerancia je napriek všetkým ťažkostiam s ňou spojeným veľkým prejavom ľudskej dobrej vôle. Potrebujeme ju ako soľ a budeme ju potrebovať stále viac. Ľudstva príbúda, o chvilu si budeme stúpať na päty, ak nie po hlavách a budeme sa čoraz viac navzájom miešať, stretávať sa s inakosťou druhých. Časy izolácie sú preč. Bude to obrovská záťaž nielen politická, sociálna, ekonomická, ale aj psychická, nervová. Stále viac budeme musieť krotiť svoju agresivitu, emócie, nevôľu, diskutovať a tak riešiť problémy. Výchova k tolerancii je úloha nielen na jeden rok vyhlásený Organizáciou Spojených národov, ale azda na veky. Nikdy neskrótíme svoju sebeckosť natoľko, aby sme sa jedného dňa začali rodiť ako tolerantní ľudia. Napriek tomu o toleranciu sa musíme stále snažiť. Už aj preto, lebo patrí ku špecifickým znakom ľudskosti.

## Z myšlenek Ericha Fromma

*Věřit vyžaduje odvahu, schopnost riskovat, ochotu přijmout i bolest a zklamání. Kdo trvá na jistotě a bezpečí jako hlavních podmínkách života, nemůže mít viru; kdo se uzavírá do obranné soustavy, v níž vzdělanost a majetek jsou jeho bezpečnostními prostředky, ten se sám uvězní. Být milován a milovat, to vyžaduje statečnost, odvahu považovat určité hodnoty za nejvyšší kritérium – a udělat skok a vsadit přitom vše na tyto hodnoty. (Z knihy Umění milovat, Praha 1968)*

*Vůdcové se neliší od obyčejných lidí: jsou sobečtí, nejsou však ani krutí, ani neřestní. Když se takoví lidé – kteří by v normálním životě udělali pravděpodobně víc dobrého než zlého – dostanou do postavení, v němž mají moc, kde mohou rozkazovat miliónům a mít pod svou kontrolou ty nejničivější zbraně, mohou napáchat nesmírně mnoho zla. V občanském životě by snad nanejvýš mohli zničit konkurenta, v našem světě mocných a suverénních států mohou zničit lidstvo. Hlavním nebezpečím pro lidstvo je obyčejný člověk s neobyčejnou mocí – a žádný ďábel nebo sadista.*

*Ke konečné ztrátě víry dochází mnohdy ve věku mnohem pozdějším. Po zradě přítele, milanky, učitele, náboženského či politického vůdce, v něhož dotyčný věřil.*

*Zřídka kdy je to jeden jediný případ, ale spíše řada drobných zkušeností, jež se kupí na sebe a jež nakonec vírou dané osoby přece jen otřesou.*

*Živá bytost má tendenci integrovat a spojovat se; směřuje k tomu splývat s odlišnými a protikladnými entitami a růst strukturálně. Sjednocený a integrovaný růst je charakteristický pro všechny životní procesy, nejenom pokud jde o buňky, ale také pokud jde o citění a myšlení.*

*Megalomaničtí vůdcové musí umlčovat veškerou kritiku; tato jejich potřeba je tak silná a tak zoufalá právě proto, že to je pokus zabránit tomu, aby v nich nepropuklo jejich šílenství. Je paradoxní, že prvek šílenství, který mají takoví vůdci v sobě, způsobuje, že jsou úspěšní. Není třeba říkat, že tato potřeba měnit svět a získávat jiné lidi pro své ideje i pro svá mámení vyžaduje také talent a nadání, které obyčejný člověk, ať už je psychotický nebo ne, obvykle nemá.*

*Svoboda není konstatní atribut, který buď „máme“, nebo „nemáme“. Je tu jen jedna skutečnost: akt osvobodování se v procesu ustavičné volby. Každý krok v životě, který zvětší mou sebedůvěru, mou nezávislost, moji odvahu, moje přesvědčení, zvětší také moji schopnost zvolit si žádoucí alternativu, až bude nakonec pro mne obtížnější zvolit si skutek nežádoucí než skutek žádoucí. Naproti tomu každý akt podlehnutí a zbabělosti mě oslabí, otevře mi cestu k dalším aktům, při nichž opět podlehnem, až nakonec ztratím svobodu úplně. (Z knihy Lidské srdce, jeho nadání k dobru a zlu, Praha 1969)*



FROMM-Online



## Z OBSAHU:

- Hnutie Na vlastných nohách pomáha deťom
- ERAZIM KOHÁK: Mesto snů a vzpomínání
- DIETRICH BONHOEFFER: O Hloupostí
- FRANTIŠEK KOŽIK: O ďalším živote dila tvúrce nerozhoduje

# mosty

ČESKO SLOVENSKÝ  
Ročník 4 TÝŽDENNÍK 16  
6,80 Sk/6,30 Kč 1995

## ONDŘEJ SMUTNÝ Obrana slovanství

Vždy, když – tak jako teď – přichází nové, ještě nesmělé jaro, cítím v pražském vzduchu někde mezi puchem z popelnic a smradem výfukových plynů omamnou vůni probouzející se země. Platany v parcích jsou sice jen skromnou vzpomínkou probouzející se přírody někde za městem, když v nich však míza začne proudit až do těch nejjemnějších konečků větví, nemám na noviny ani pomyšlení a čtu si básně. Slovo v novinách je slabé a dlouho nevydrží. Slovo v básni je ryzí, a je-li báseň dobrá, tryská z ní stejná míza jako je ta v pupenech platanů.

Dávno mne lákají slova tajnosubná. Slova, jejichž slovní základ je tvořen samotným slovem „slovo“. Tak mne vábí i slovo Slované. A tak také trošičku závidím Slovákům a Slovincům. A přece právě slovo Slované patří mezi námi Čechy k těm, o nichž poslední dobou nechceme ani slyšet. Chápeme je jako něco zaostalého, primitivního, nepříjemného. Jakobychom se styděli za své kořeny.

Řeknete, že je to spojeno s tragickými zkušenostmi, s rusifikací všeho myslitelného i nemyslitelného v minulých desetiletích. S tím, že v Rusku je bída, nebo že tam byl komunismus. Nedůvěřujeme Rusům, protože mají Žirinovského, a nedůvěřujeme Slovákům, protože mají Slotu. Tak bystrokraká však naše ostražitost není, abychom z Čech viděli, že i Němci mají Neubauera, Mad'ari Duraye a my že máme Sládka. Každý zkrátka máme někoho. V tom tedy omluvu nehledejme.

Nesdílím názory obrozenců o „holubičích povahách“, nemyslím si ani, že bychom se měli začít přichylovat „tam k tomu dubisku“. Ale proč se právě magické slovo Slované stalo v naší věci tolik nechtěným a nepřijemným? Přiznejme si, že jsme jiní než Němci, Francouzi nebo Švédí. A nemusíme být proto nutně horší než oni.

Pokud však zatratíme své kořeny a obětujeme své slovanství ve jménu pohodlného splnutí s civilizací hamburgrových bufetů a televizních seriálů, nepomůžeme tím ani sobě, ani nikomu jinému. Tím méně, že pokud nám někdo z onoho světa úspěšných ekonomů a rychlých automobilů bude chtít dělat strýčka, bude to proto, že jej zaujme naše odlišnost, ne naše zvrácená vášeň podbízet se až k popření sebe sama.

Nebo snad spočívá příčina české neřivosti vůči slovanství v potřebě ospravedlnit si naši nešťastnou lhostejnost při rozdělování Československa? Ať už je to jakkoli, ztráta duchovní a lidské vzájemnosti ze soužití v jedné zemi se Slováky a jejich kulturou, nebude zřejmě v české společnosti ještě hodnou chvíli otevřeností Evrope nahrazena. A bude to ochuzení citelné nejen ve vztahu ke slovanství a našim společným kořenům.

Slovo bylo na počátku všeho. A slovo nás také bude provázet, nehledě na to, zda-li mu budeme naslouchat nebo ne. A slovo tu bude až do našeho konce. Tak jako je začátek i konec všeho ukryt i ve starobylém slovanském slově zákon.



Oleg Pastier (Fragment) a Viktor Karlík (Revolver Revue)

Foto: ZUZANA JANČOVIČOVÁ

## VIKTOR KARLÍK – MICHAEL ŠPIRIT – OLEG PASTIER

Revolver Revue (Praha), Romboid a Fragment (Bratislava) Új szimpozíón (Budapešť) – pod týmito tajomnými názvami sa skrývajú časopisy, zasvätené kultúre. Nemajú to práve Pahké. Našťastie sú inštitúcie, ktoré podávajú pomocnú ruku. Európsky kultúrny klub – pod záštitou primátora Bratislavy a s podporou Rady Európy – usporiadal v apríli už štvrté stretnutie na tému Úloha kultúrnych časopisov pri spoznávaní osobitostí národných kultúr v strednej Európe. Bližšie nám o svojich problémoch porozprávali Viktor Karlík a Michael Špirit (Revolver Revue) a Oleg Pastier (Fragment). Škoda len, že Michael Špirit pozornosť našej fotografky unikol.

# Díky za chaos

■ **KARLÍK:** Revolver Revue vznikl v roce 1985 a do roku 1989 vycházel jako samizdat. Po roce 1989 v časopisu přibýlo výtvarné umění, což je umožněno kvalitním tiskem. Revolver Revue otiskuje původní literární tvorbu, rozhovory, tematické bloky, které se týkají jednotlivých pražských čtvrtí, nebo témy jako jsou hrdinství, nebo skauting.

■ **ŠPIRIT:** Anebo třeba o jednotlivých písemnostech. Vlastně vždy se udělá taková forma sborníku, kdy se osloví určitý okruh lidí a oni napíší své vzpomínky na autora, o kterého jde.

■ **KARLÍK:** Co se týče zaměření výtvarné části časopisu, jedná se nám hlavně o výtvarníky a fotografy, vůbec o autory na okraji zájmu, nebo jsou to autoři, které publikujeme až teď v poslední době, díky tomu, že určití galeristé nebo blízcí lidé objevují jejich pozůstalosti a veřejnost jich vidí poprvé vlastně našim prostřednictvím.

■ **ŠPIRIT:** Samizdatových časopisů bylo několik, ale Revolver Revue byl zvláštní tím, že se nad jeho vydáváním

sdužili lidé, kterým bylo tehdy dvacet až pětadvacet let, neměli vůbec nic společného s tím, co se tady dělo do roku šedesát devět, neměli žádná jména, nebyli zahrnutí násilím do sféry samizdatu, ale vybrali si ho naprosto samozřejmě a přirozeně a ani je nenapadlo, aby to zkoušeli se svými uměleckými ambicemi v oficiálních redakcích, galeriích a podobně. V Revolver Revue se sešli lidé, kteří se pro to rozhodli naprosto spontánně.

■ **KARLÍK:** V samizdatové éře se Revolver Revue snažil mimo jiné navazovat na nejlepší éru světové literatury, objevovali se tam autoři, kteří jsou už dnes vydáváni ve velkých nákladech v samostatných knihách, jako Charles Bukowski, Henry Miller, Jerzy Kosinski, Raymond Carver a jiní.

■ **PASTIER:** Fragment začal vycházet v roce 1987, teda je o dva roky mladší, a bol pokračovaním časopisu Kontakt, ktorý vychádzal od roku 1980. His-

(Pokračovanie na strane 2)